

Elisenda Rovira

**El llibre per a tots els que tornàriem
a anar de campaments**

Columna

ORGULL XIRUCAIRE

EL LLIBRE PER A TOTS ELS QUE
TORNARÍEM A ANAR DE CAMPAMENTS

Elisenda Rovira

© Elisenda Rovira, 2018
Disseny i maquetació: Cèl·lula, Acció Creativa
www.cel-lula.com
Il·lustracions: Martí Sáiz i Tomàs Gandía
Primera edició: gener del 2018

© Columna Edicions, Llibres i Comunicació, S. A. U., 2018
Av. Diagonal, 662-664 – 08034 Barcelona
www.columnaedicions.cat

ISBN: 978-84-664-2299-4
Dipòsit Legal: B. 28.331-2017
Imprès a: Liberdúplex

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

SUMARI

INTRODUCCIÓ. El poder de la xiruca, la guitarra i la canadenca ...	11
CAPÍTOL 1. Cal que deixi la meva casa i prengui el bastó	15
CAPÍTOL 2. Fent camí	33
CAPÍTOL 3. Si és que hi ha (tendes) d'algú	43
CAPÍTOL 4. Nyam, nyam, bon profit	55
CAPÍTOL 5. La merda de la muntanya no fa pudor	69
CAPÍTOL 6. A cops de pluja, a cops de vent	79
CAPÍTOL 7. Pujarem dalt dels cims	89
CAPÍTOL 8. Qui canta, els seus mals espanta	105
CAPÍTOL 9. Pantalons curts i els genolls pelats	119
CAPÍTOL 10. Si tu barrufes, jo també	133
CAPÍTOL 11. Bona nit, bons germans	141
CAPÍTOL 12. Tocats per la tramuntana	151
CAPÍTOL 13. L'hora dels adéus	161
CAPÍTOL 14. T'han condemnat a fer-te gran	169
CAPÍTOL 15. Els temps estan canviant	179
AGRAÏMENTS	188

CAPÍTOL 1

CAL QUE DEIXI
LA MEVA CASA
I PRENGUI
EL BASTÓ

FER LA MOTXILLA

Per fi arribava un dels moments més esperats de l'any. S'acabava el curs, venia l'estiu i era l'hora de marxar de campaments. No podíem esperar perquè comencessin aquests dies sense pares, sense asfalt i sense horaris, en què la tenda ens semblava un palau i el menjar tenia més bon gust que el de l'àvia. Però abans calia fer una cosa molt important: preparar la motxilla.

Era el moment d'arreglar les peces de roba més velles de l'armari, diversos objectes sortits de les caixes del traster, alguns petits tresors que ens havien deixat els cosins més grans i el típic detall que sempre calia comprar a última hora. Per què mai sabíem on teníem guardada la llanterna? Com és que les botes de muntanya s'havien fet petites des de l'últim cop que ens les havíem posat? Per què els coberts no havien tornat mai dels campaments de l'any anterior?

L'operació no era senzilla i sovint implicava diversos membres de la família. Qualsevol que observés el procés es podia pensar que preparàvem una exploració a l'Àrtic o una expedició a la jungla, en lloc d'una estada de quinze dies **ALS PEUS DEL PEDRAFORCA**. L'objectiu era agafar tot el que fes falta per no passar fred, per poder menjar i dormir en condicions i per anar mínimament nets, però tenint en compte dos condicionants importantíssims i no sempre fàcils de complir: un, que fóssim capaços de portar la motxilla a l'esquena sense tombar-nos enrere, i dos, que tots els objectes fossin o bé molt resistents o bé més vells que l'anar a peu. I és que a casa eren previsors: sabien perfectament que algunes de les coses que ens emportàvem no tornarien mai a casa i que, si ho feien, estarien tan brutes o espatllades que serien irrecuperables.

En definitiva, el que posàvem a la motxilla era clau per a la nostra **SUPERVIVÈNCIA** durant els propers dies. Al final, però, sempre acabàvem espavilant-nos amb el que portàvem. I si ens havíem deixat res d'important, un cop al campament sempre l'hi podíem demanar a un company... o agafar-l'hi prestat sense que es notés gaire.

OBJECTES IMPRESCINDIBLES PER MARXAR DE CAMPAMENTS

EL SAC DE DORMIR

Els típics eren de forma rectangular i amb una cremallera que sempre costava de tancar. Després van aparèixer els que tenien forma de mòmia, que anaven molt millor quan feia fred de veritat, però que feien suar encara més al juliol quan el sol tocava de ple a la tenda.

DEBATS A SAC

El sac era un objecte d'allò més polèmic. Al seu voltant hi havia una sèrie d'enigmes i controvèrsies que provocaven intensos debats abans, durant i després dels campaments. Han passat els anys, s'ha inventat la televisió digital i els telèfons intel·ligents, però la humanitat segueix sense resoldre alguns d'aquests dilemes.

ON S'HA DE POSAR: A DALT DE TOT O A BAIX DE TOT DE LA MOTXILLA?

No era una elecció fàcil. Si el posaves a sobre, t'asseguraves que la teva motxilla adquirís una estranya forma de bunyol i no s'aguantés dreta ni per casualitat, a banda que la resta de coses quedaven aixafades a sota com si estiguessin envasades al buit. Però si el posaves a sota de tot, el primer dia de campament ja havies de desfer tota la motxilla per treure'l, de manera que el teu equipatge ben ordenadet passava a estar en **EL CAOS** més absolut des del minut u (això si tenies sort i no perdies ja d'entrada unes quantes coses). Les discussions aferrissades entre partidaris d'una opció i de l'altra es van acabar quan es van inventar motxilles que tenien un compartiment inferior separat per al sac.

PER QUÈ COSTAVA TANT POSAR-LO A DINŠ DE LA FUNDA?

Si eres dels que temies l'últim dia de campaments perquè odiaves la vergonyosa operació de barallar-te amb el sac per entaforar-lo en aquella diminuta bosseta, t'hem de dir una cosa: no estàs sol. De veritat que no podien fer fundes més grans? Ens pensàvem que no hi havia res més humiliant fins que ens vam fer grans i vam intentar canviar la funda del nòrdic. Però, tornant al tema, la crueltat dels fabricants de material de muntanya no té límits. Després que al cap de molts anys aprenguéssim a **PLEGAR EL SAC**, van i ens diuen que ja no cal, que n'han inventat uns que s'emboteixen a dins de la funda de qualsevol manera. Indignant.

ÉS VERITAT QUE SI ET POSES DINS DEL SAC COMPLETAMENT DESPULLAT NO TENIS TANT FRED?

El problema d'aquesta gran pregunta és que sortia a la conversa en moments en què realment ens estàvem **PELANT DE FRED** i, per tant, el risc de provar-ho i que no funcionés implicava quedar congelat com un bacallà islandès. Encara que la revista *Nature* hagués publicat un estudi científic demostrant-ho, no ens ho hauríem acabat de creure: per si de cas, preferíem seguir tremolant. Amb els anys vam sospitar que potser tot plegat era una llegenda urbana alimentada pels més espavilats, que ho veien com una oportunitat boníssima perquè tots plegats ens quedéssim amb poca roba.

L'AÏLLANT

(ÀLIES MÀRFEGA O «ESTERILLA»)

Ens pensàvem que aquesta mena d'estora d'espuma enrotllable servia per dormir més tous, però ara ja ho podem admetre: no era així. Notàvem igualment les pedres que sempre quedaven sota la tenda. I és que la utilitat real de l'aïllant no era aquesta, sinó que, com el seu nom indica, servia perquè el fred i la humitat que s'acumulaven a terra durant la nit no ens toquessin el cos. Parlant de noms, després de tants anys ja seria hora de posar-nos d'acord en com n'hi diem: aïllant, màrfega o —amb el permís de l'Institut d'Estudis Catalans— «esterilla»?

LA LLANTERNA

O LOT

Eren grans, pesaven força i no feien gaire llum. També n'hi dèiem «lot», un nom que venia de la marca de l'empresa Ràdio-Lot, de Barcelona, que en fabricava durant els anys vint. A dins hi anaven unes enormes piles de petaca que s'acabaven de seguida, per això sempre calia dur-ne de recanvi. Però eren la mar de divertides: qui no hagi posat mai la llengua entre les dues pestanyes per sentir les «pessigolles» no ha tingut infància. El que no era tan agradable era el suquet fastigós que feien les piles si te les deixaves posades a dins de la llanterna d'un any per l'altre...

LA CANTIMPLORA

Riu-te'n de la gent que posa jerseis als gossos: dúiem les cantimplores abrigades! Algunes, amb cremallera i tot! D'acord, les fundes «peludes» amb aquella mena de feltre verd servien per ajudar a mantenir l'aigua freda, però l'efecte no deixa de ser curiós. A favor de la cantimplora clàssica d'alumini, però, cal dir que gràcies a la cadeneta que la unia al dipòsit vam evitar que el tap se'ns escapés riu avall milions de vegades.

LA CARMANYOLA

Ens l'emportàvem plena amb el dinar del primer dia, un camp on l'amanida de pasta, el tall arrebossat i la truita de patates acostumaven a ser els reis. Això sí: no era l'única cosa de menjar que dúiem a la motxilla. Sempre anava bé portar-hi amagats una bossa de cacauets o un paquet de galetes de xocolata que convertien en tot un festí el ressopó secret dins la tenda... I si havíem de fer gaires dies de ruta, un *kit* de supervivència amb barretes energètiques o plàtans també anava la mar de bé.

LA CAPELINA

Normalment quedava oblidada dins de la motxilla, esperant secretament que ploqués per fer la seva aparició estel·lar. I quan es donava el cas, tots plegats semblàvem una mena de monstres, amb la motxilla posada i la capelina a sobre. Si plovia gaires dies seguits mentre estaves de ruta, aprenies a distingir els companys segons el color de la capelina. Sobretot, reconeixies aquell que aprofitava la que donaven a Port Aventura, perquè transparentava i es mullava igual.

MUDEJES DE ROBA

Els campaments eren la gran ocasió per lluir la col·lecció de **SAMARRETES** de propaganda que guardàvem al fons de l'armari. La de la festa major de fa tres estius, la que regalaven... Quan tornàvem, a casa s'esgarriaven perquè trobaven que, de la dotzena de calces o calçotets subministrats per als quinze dies, n'hi havia deu que tornaven intactes. A la motxilla tampoc no hi faltava el típic **XANDALL** de tàctel, apedaçat amb pegats d'Oliver i Benji o dels dibuixos de moda del moment.

LA GORRA

Quan tornàvem dels campaments i aconseguíem desprendre'ns dels estrats de ronya acumulats en quinze dies, descobríem que a sota també hi havia morenor. I és que anys enrere, com a protecció, com a molt fèiem servir una gorra. La clàssica gorra amb visera que regalava una marca de pintures, la del mundial del futbol del 82 amb el Naranjito... D'altres de més *notes* portaven altra mena de barrets —de palla, per exemple— que sovint passaven de cap en cap i també ens servien d'element de joc.

EL NECESSER

La pinta, el raspall de dents i la pasta no hi podien faltar, encara que això no volia dir que en féssim un ús habitual. I els **POTETS** rosa o blau amb sabó per a la dutxa, tampoc. El problema era quan vessaven dins la motxilla perquè no els havíem tancat bé, cosa habitual, perquè en aquesta mena de potets amb prou feines es veia el foradet per on sortia el líquid. El desastre era considerable. El que no era obligatori, tot i que ara sembli increïble, era la crema de protecció solar.

USOS DEL FULARD

Durant els campaments el fulard, a banda d'identificar l'agrupament de què formaves part (segons els colors), tenia un munt d'utilitats pràctiques, lúdiques i de supervivència:

Per protegir-se
el cap del sol

Com a cinta
dels cabells

Per tapar-se
els ulls

Per aguantar el braç
en cabestrell

Per embenar

Per agafar una olla
que crema

Com a cinturó

Per jugar al joc
del mocador

Per lligar-se
els peus

EL FULARD

Aquest triangle de roba que es duia cargolat al coll era un element imprescindible si anaves al cau. Molts agrupaments escoltes i guies també duïen camisa com a uniforme, de diferent color segons el grup (en dèiem «unitats») i sovint amb insígnies. El fulard acostuma a ser llis amb un voraviu d'un altre color i simbolitza el **COMPROMÍS** adquirit en la promesa escolta. La gràcia era aprendre a fer un bon nus —com el de l'amistat— per lligar-lo o bé crear el teu propi passafulard, sempre carregat de simbolisme i de records.

BOTES DE MUNTANYA

Imprescindibles per a les excursions i rutes per camins, muntanyes i llacs. Si les havies heretat dels germans grans o te les havien comprat de creixença, durant un temps duïes cotó fluix a la punta perquè no t'hi ballés el peu a dins. No s'havia inventat el gore-tex: si es mullaven, tocava posar-hi paper de diari a dins perquè marxés la humitat. I fossin de la marca que fossin, en dèiem «xiruques». Si a casa teva havien pensat que no feien falta i t'enviaven de campaments amb unes vambes de sola llisa, estaves perdut.

LA XIRUCA, UN INVENT CATALÀ

Fa uns anys, la xiruca era a qualsevol excursió o campament el que després va ser la marca Quechua: omnipresent. Tothom en duia unes als peus. Aquestes sabates de roba amb sola de goma per fora i de cànem per dins, tan còmodes com resistents, van suposar una revolució entre els excursionistes. Des que es van inventar, cap als anys cinquanta, es van popularitzar molt ràpidament.

A Tortellà, a l'Alta Garrotxa, hi havia la fàbrica on les van crear, situada en un carrer batejat en el seu honor: l'avinguda de la Xiruca. Les espadenyas que s'hi produïen van convertir-se en un producte massiu després d'afegir-hi goma a la sola. La clau perquè les xirucques duressin tant era la **VULCANITZACIÓ**, un tractament que feia la sola més dura i resistent.

L'èxit d'aquestes botes va ser tan gran que el nom de la marca comercial, Chiruca, va passar a designar l'objecte en si, igual que va passar amb la «nocilla» o el «cacaolat». Ben aviat, la paraula catalanitzada «xiruca» es va començar a fer servir per referir-se a les botes de muntanya en general. I d'aquí, a anomenar **XIRUQUEROS** o **XIRUCAIRES** aquells que les portaven.

Potser algun cop us heu preguntat d'on ve aquesta paraula que, tot i ser un invent català, sembla originària d'alguna altra llengua. El prestigiós lingüista Joan Coromines va intentar resoldre la incògnita. Al seu *Diccionari etimològic i complementari de la llengua*

catalana detalla com va investigar-ne l'origen i acaba apuntant que podria tenir una etimologia basca. Però la cosa no anava per aquí: resulta que Chiruca vol dir 'Mercè' en gallec. Els germans Fontfreda (a la foto de baix, el Joan), que van heretar la fàbrica d'espardenyes del seu pare, van triar aquest nom per comercialitzar les botes en homenatge a la seva mare, que es deia Mercè, en un moment en què a Catalunya es va estrenar una obra de teatre de molt èxit que duia aquest nom, *Chiruca*.

Sigui com sigui, les «xiruques» van ser molt populars els anys cinquanta i seixanta, i no només entre els excursionistes, sinó en diversos oficis i en totes les capes socials. Diuen que en aquella època un 80% dels ciutadans de l'Estat espanyol en tenien unes! De fet, aquest calçat va substituir els esclops que feia servir la pagesia i les espardenyes que portaven els obrers. La xiruca més popular era la de color marró, però també se'n van fabricar de blaves, blanques i fins i tot de negres, les que feien servir els capellans.

El regnat de la xiruca no es va veure amenaçat fins als anys setanta, amb l'arribada d'un altre calçat esportiu que es faria també molt popular, la **VAMBA**. La fàbrica de Tortellà va tancar a la dècada dels noranta, però l'empresa Calzados FAL, de la Rioja, va comprar la llicència de la marca Chiruca als germans Fontfreda i les va tornar a produir. Els nous dissenys han arribat fins als nostres dies, tot i que tenen poc a veure amb els originals. Si bé avui en dia no és gaire habitual veure algú portant-ne unes als peus, a les excursions i campaments se segueixen recordant les mítiques sabates tot cantant la cançó de la «Vella xiruca».

Joan Fontfreda,
inventor de la xiruca, a Tortellà.

QUIN <<NIVELL MOTXILLER>> TENIES?

A l'hora de fer motxilles, com en tot a la vida, hi ha nivells. Des dels principiants absoluts fins als més pro. Com te'n sorties, tu? I els teus amics?

NIVELL NOBITA (O SERGI GRADES)

Lamentem dir-te que se't devia notar d'una hora lluny que no tenies ni idea de fer-te una motxilla en condicions: la teva pesava tant que quan te la posaves **ET TOMBAVES ENRERE**. I la duies plena de coses que no feies servir ni una sola vegada. Admet-ho: si algú s'havia endut de campaments el barnús de la dutxa, més roba d'abric de la que podies portar posada o un cotxe teledirigit per jugar si tenies una estona morta, eres tu. Hi tenies entaforades tantes andròmines que, quan et feia falta alguna cosa, ho acabaves traient absolutament tot i a pesar d'això eres incapaç de trobar-la. I quan el teu pijama acabava a la pila dels objectes perduts ni tan sols el reconeixies. Però mai, per cap concepte, vas confessar l'autèntica causa de tot plegat: la motxilla te la feien els pares i tu no tenies ni idea de què hi havia a dins.

NIVELL INDIANA JONES (O MASSAGRAN)

No aixecaves un pam de terra i ja et feies la motxilla pràcticament sense ajuda. Primer escrivies una llista amb les coses que calia emportar-te i ho anaves preparant tot sobre el llit o la taula de l'habitació. Després, ho col·locaves tenint en compte de repartir el pes als dos costats i de deixar a les butxaques de fora el que et calia tenir a mà. O potser no arribaves a tant, però si tota la roba que duies tornava bruta i sabies trobar la lot quan es feia fosc i el jersei quan refrescava: enhorabona! Els teus caps o monitors devien estar **ORGULLOSOS** de tu, perquè eres dels pocs que els feia cas quan repetien aquell mantra: «La-motxilla-us-l'heu-de-fer-vosaltres-mateixos!».

NIVELL MOWGLI

Dir-li «motxilla» al teu equipatge de campaments és ben bé ser generós. T'agafaves al peu de la lletra —potser massa i tot— allò de viure amb poca cosa. Duies tres mudes de roba interior per a quinze dies, un sac de dormir de l'any de la picor i poc més. Consideraves el raspall de dents un luxe sibarític totalment sobrevalorat. Els companys estaven farts de deixar-te la tovallola, de compartir el got amb tu o que els agafessis la llanterna perquè la teva no tenia piles. La teva adaptació al medi, digna d'un infant salvatge que no necessita els avenços tècnics de la humanitat per sobreviure, era admirable. Però la teva **HIGIENE** corporal segurament no. O no t'has preguntat mai per què la tenda sempre feia aquella «oloreta»?

